

МОРФОНОЛОГІЯ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД ІЗ НЕЧЛЕНОВАНИМИ ПИТОМИМИ ВЕРШИННИМИ ДІЄСЛОВАМИ ДРУГОГО МОРФОНОЛОГІЧНОГО ТИПУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

З'ясовано морфологію словотвірних гнізд із нечленованими питомими вершинними дієсловами другого морфологічного типу в сучасній українській мові, спрогнозовано можливі морфологічні зміни, встановлено морфологічні моделі.

Ключові слова: словотвірна морфологія, девербативи, словотвірне гніздо, морфологічні типи, морфологічні моделі.

Выяснена морфология словообразовательных гнезд с нечленящимися удельными вершинными глаголами второго морфологического типа в современном украинском языке, спрогнозированы возможные морфологические изменения, установлены морфологические модели.

Ключевые слова: словообразовательная морфология, девербативы, словообразовательное гнездо, морфологические типы, морфологические модели.

In the article it is found out morphonology of word-formation nests with the unseparatable specific vertex verbs of second morphonological type in modern Ukrainian. The possible morphonological changes are predicted and morphonological models are set.

Keywords: word-formation morphonology, deverbativ, word-formation nest, morphonological types, morphonological models.

Теорія синхронного вивчення словотвірної морфології в лінгвістичній літературі розроблена недостатньо, тому на сучасному етапі розвитку дериватології актуальним залишається створення типології словотвору, в основі якої лежить функціональне навантаження твірних основ різних частин мови. Вивчення таких мікросистем дає можливість виявити «дериваційну валентність різних класів твірних слів, їхні словотвірні потенції і зумовленість дериваційної потенції різних класів їхніми формально-семантичними особливостями, способи освоєння семантичних інгредієнтів твірного слова в семантичній структурі похідного у процесах деривації, парадигматику й синтагматику твірних основ, принципи класифікації й опису похідних за ознаками твірних основ» [4, с. 8].

Розширення морфонологічної проблематики стає наслідком того, що повнота й адекватність морфонологічного опису знаходиться в залежності від результатів аналізу фонологічного й морфонологічного ладу мови, а морфонологічний опис набуває аналітичного характеру, тому дослідження й опис формальних ознак мовних одиниць з погляду системно-структурної лінгвістики залишається актуальним. Труднощі морфонологічного опису пояснюються й тим, що в наукових розвідках зі слов'янської морфонології спостерігаються різні морфонологічні концепції, наявність різних методів, програм аналізу матеріалу, неоднорідність накопиченого матеріалу, що ускладнює теоретичне узагальнення отриманих результатів.

Морфонологічна своєрідність девербативних словотвірних гнізд не була предметом окремого дослідження. Мета пропонованої розвідки – установити морфонологічні закономірності у словотвірних гніздах із нечленованими питомими вершинними дієсловами другого морфонологічного типу в сучасній українській мові.

У статті з'ясовано морфонологічну структуру девербативів першого морфонологічного класу (МК-1) другого морфонологічного типу (МТ-2) у сучасній українській літературній мові. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) проаналізувати морфонологічно важливі ознаки нечленованих питомих вершинних дієслів; 2) спрогнозувати можливі морфонологічні операції девербативів у субстантивних, ад'єктивних та адвербіальних зонах; 3) визначити динамічні морфонологічні моделі в межах типу.

У дослідженні на основі реєстру дієслів і спільнокореневих слів упорядковано словотвірні гнізда за критеріями, розробленими російськими та українськими мовознавцями. Не викликає сумніву, що словотвірні можливості слів чітко простежуються на тлі словотвірних гнізд, які становлять словотвірну мікросистему, «що складається зі словотвірних ланцюжків та парадигм, якими охоплюється вся сукупність спільнокореневих слів, ієрархічно впорядкованих відношеннями похідності та мотивованості» [1, с. 169]. Як засвідчує фактичний матеріал, непохідні слова є словотвірно спроможніші, ніж похідні. Так, усі похідні, утворені від вершинних дієслів іншомовного походження, членовані й належать до одно-, двозонних девербативів, а питомі (нечленовані/членовані) вершинні дієслова переважно непохідні й представлені словотвірними гніздами, до складу яких входять чотиризонні девербативи (субстантивна,

вербальна, ад'єктивна, адвербіальна зони), тризонні девербативи (субстантивна, вербальна, ад'єктивна зони). Дієприслівники розглядаємо як віддієслівні прислівники [2, с. 320] і відносимо їх до адвербіальної зони.

Словотвірне гніздо стало предметом дериватологічних студій О. М. Тихонова, О. А. Земської, В. В. Лопатіна, І. С. Улуханова, Є. А. Карпіловської, В. О. Горпинича, В. В. Грещука, О. Д. Микитин, Л. І. Коржик, М. Ю. Федурко, Г. М. Потапової, Г. В. Пристай та ін. Професор О. А. Земська наголошувала на «ієрархічній організованості» впорядкованої сукупності всіх похідних одиниць і на обов'язковій наявності базового слова (вершинного) як основи для послідовного формування всього словотвірного гнізда [5, с. 146]. Дослідник О. М. Тихонов зазначає, що словотвірне гніздо має чітко визначену структуру, і в основі «побудови гнізд лежить принцип ієрархії, принцип послідовного підпорядкування одних одиниць іншим» [7, с. 36]. Підтримуємо думку В. О. Горпинича про те, що «в гнізді одночасно виявляються всі словотвірні зв'язки спільнокореневих слів, тобто визначається словотвірна структура слова, його дериваційні можливості, місце і роль його у словотвірному механізмі мови» [3, с. 137]. Необхідно зауважити, що до складу словотвірного гнізда входять слова, що мають спільний лексико-семантичний варіант, матеріальним виразником якого є коренева морфема. Межі словотвірних гнізд рухомі. Адже під впливом лінгвальних і екстралінгвальних чинників гнізда можуть поповнюватися новими словами (пор. *пролонгування, зомбування, пікетувальник, апелювач*) і втрачати деякі значення слова, коли вони переходять до пасивного складу лексики, втрачаючи смислові зв'язки (пор. *дати і продати, вити і розвити*). Таким чином, у процесі еволюції мови словотвірне гніздо може розпадатися й утворювати кілька самостійних гнізд (переважно з питомими вершинними омонімічними дієсловами), втрачати або набувати нові складники. Словотвірне гніздо (СГ) унаочнює словопороджувальну активність твірного слова, дає можливість сумістити перспективний підхід із ретроспективним, забезпечуючи цим повний опис словотвірних процесів. Тільки сформувавши віддієслівні СГ, можна переходити до їхньої морфонологічної кваліфікації: встановлення морфонологічних класів, типів, морфонологічних моделей, які словотвірні компоненти й засоби визначають морфонологічну специфіку словотвірного гнізда.

В обстежуваному матеріалі представлено 19 словотвірних гнізд. Їхня характерна ознака – нечленоване питоме вершинне дієслово V класу другого морфонологічного типу (коренева морфема вершинних дієслів закінчується на одиничні тверді морфонеми {з}, {с}, які в позиції палаталізації реалізується альтернантами {з'}, {с'}, тобто для яких характерна альтернація консонантів за твердістю – м'якістю). Оскільки дієслова багатозначні, вони активніше втягуються в процес словотворення. Так, дієслово *весті́* має 6 значень, словотвірне гніздо, вершиною якого є дієслово *весті́*, складається із 309 похідних, які нерівномірно розташовані на ступенях деривації: I ступінь – 23 (приклад словотвірної парадигми (СП) (I-ий ступінь деривації): *весті́* – *весті́-ся*, *вед-ен(ий)*, *вед-уч(ий)*, *вед-учі́*, *вед-ен'н'(а)*, *вед'-ін'н'(а)*, *в-весті́*, *ві́-вести*, *від-весті́*, *до-весті́*, *з-весті́*, *за-весті́*, *на-весті́*, *над-весті́*, *об-весті́*, *пере-весті́*, *під-весті́*, *по-весті́*¹ (робити рух), *по-весті́*² (діяти якимсь чином), *при-весті́*, *про-весті́*, *роз-весті́*, *у-весті́*; II ступінь – 79, (приклад СП (II-ий ступінь деривації): *весті́* – *на-весті́*, *навóд-и-ти*, *на-вéd-ен(ий)*, *на-вéd-ен'н'(а)*; III ступінь – 144 (приклад СЛ: *весті́* – *до-весті́* – *довóд-и-ти* – *довóдж-ен'н'(а)*; IV ступінь – 61 (приклад СЛ: *весті́* – *довéd-ен(ий)* – *не-довédений* – *недовédен'-ість*); V ступінь – 2 (приклад СЛ: *весті́* – *про-весті́* – *провóд-и-ти* – *провід-ні́к* – *напів-провідні́к* – *напівпровідні́к-óв(ий)*).

СГ з вершинним дієсловом *весті́* об'єднує 309 похідних, з-поміж яких 17 префіксальних дієслів (*з-весті́*, *за-весті́*, *на-весті́*, *над-весті́*, *об-весті́*, *пере-весті́*, *під-весті́*, *по-весті́*¹ (робити рух), *по-весті́*² (діяти якимсь чином), *при-весті́*, *про-весті́*, *роз-весті́*), 128 суфіксальних іменників (*вéd-ен'н'(а)*, *вед'-ін'н'(а)*, *довéd-ен'н'(а)*, *перевóдж-ен'н'(а)*, *привóдж-ен'н'(а)*, *провідн'-ість*, *розвéd-ен'н'(а)*, *супровід-Ø* та ін.), 22 прикметники (*вед-уч(ий)*, *ввід-н(ій)*, *вивід-н(ій)*, *не-вивідн(ій)*, *завод-н(ій)*, *супровід-н(ій)*, та ін.), 19 дієприкметників (*ввéd-ен(ий)*, *ві́водж-ен(ий)*, *провéd-ен(ий)*, *супровóдж-ен(ий)* та ін.), 4 дієприслівник (*обвóд'-ачи*, *провóд'-ачи*, *супровóдж-учи*, *про-вóд'-ачи*). Складні слова збільшують другу парадигму СГ (12) (пор., *слов-о-вивід-н(ій)*, *нафт-о-прóвід*). Проте аналіз фактичного матеріалу доводить, що складні слова кількісно збільшують третю парадигму СГ (20) (*голос-о-вédення*, *дом-о-вédення*, *гроз-о-відвід-ні́к*, *мерео-звédення*, *ліс-о-розвédення*) і четверту парадигму СГ (14) (*вод-о-відвід*, *гром-о-відвід*, *радіо-провóдка*, *звук-о-супровід*).

СГ, вершиною якого є дієслово *кла́сти*, має 8 значень, складається із 481 похідних, які нерівномірно розташовані на ступенях деривації: I ступінь – 35, II ступінь – 148, III ступінь – 206, IV ступінь – 81, V ступінь – 11. Словотвірне гніздо з вершинним дієсловом *кла́сти* об'єднує 481 похідних, з-поміж яких 63 префіксальних дієслів (*ві́-класти*, *пере-кла́сти*, *під-кла́сти*, *роз-кла́сти*, *с-кла́сти*), 206 суфіксальних іменників (*виклад-а́ч*, *клад-к(а)*, *вклад-Ø*, *виклада́-н'н'(а)*, *змага́-н'н'(а)*, *уклад-а́ч*, *скла́дн'-ість*), 32 прості прикметники (*вкла́д-ист(ий)*, *покла́д-лив(ий)*, *покла́д-ист(ий)*, *без-при́клад-н(ий)*, *по-склад-о́в(ий)*, *розкладк-о́в(ий)*, *розкла́дни-цьк(ий)*, *розклад-н(ий)*, *уклад-а́льн(ий)*, *укла́д-ист(ий)*, *скла́дк-ов(ий)*, *скла́дч-аст(ий)*, *склада́-льн(ий)*, *покла́длив-е́ньк(ий)*, 21 дієприкметник (*вкла́д-ен(ий)*, *відкла́д-ен(ий)*, *ві́клад-ен(ий)*, *обкла́д-ен(ий)* та ін.), 7 прислівників (*докла́дн-о*, *в-накла́дк-у*, *на-при́клад*, *у-скла́д-Ø*, *в-скла́дчин-у* та ін.), 15 дієприслівників (*клад-учі́*, *вклада́ј-учи-сь*, *докла́-вши*, *закла́-вши*, *скла́-вши*, *наклада́ј-учи*, *підклада́ј-учи*, *розклада́ј-учи*, *укла́-вши* та ін.). Складні слова (переважно складні прикметники) збільшують першу (5) (*дров-о-кла́д-Ø*, *жа́р-о-міцн(ий)*, *ясно-вельмо́жн(ий)*) та третю парадигми СГ (50) (*декора́тивн-о-прикладн(ий)*, *нов-о-прокла́ден(ий)*, *просторо́в-о-складн(ий)*, *контро́льн-о-склада́льн(ий)*, *склада́льн-о-друка́рськ(ий)*).

Таким чином, словотвірна спроможність твірних основ залежить від їхньої семантичної структури (непохідні слова є словотвірно спроможніші, ніж похідні), частиномовної належності твірного, ступеня словотворення.

Дієслова (як твірні основи) відіграють значну роль у творенні суфіксальних, префіксальних похідних і складних слів. Основним словотворчим засобом виступає суфіксація. За допомогою суфіксів утворюються віддієслівні іменники, дієприкметники, дієслова, прислівники, дієприслівники. Так, В. П. Олексенко зазначає, що віддієслівні іменники ґрунтуються на ономасіологічній категорії дієслова, адже процесуальна ознака є суто дієслівною ономасіологічною сутністю [6, с. 208].

Процес деривації уможливлують морфонологічні операції, які трансформують твірну основу в похідну. Важливим морфонологічним засобом слугує усичення дієслівної фінали, консонантні й вокалічні альтернації, зміна наголосу. Зазначені морфонологічні трансформації використовуються здебільшого комплексно. До словотвірних гнізд першого морфонологічного класу належать

СГ, у яких вершинні дієслова нечленовані, а до другого морфонологічного типу (МТ-2) належать СГ із нечленованими вершинними дієсловами на одиничні тверді морфонеми {з}, {с}, для яких характерна альтернація консонантів за твердістю – м'якістю. Аналіз морфонологічної структури девербативів МТ-2 дав підстави виділити такі комплексні морфонологічні перетворення:

1. Усічення твірної основи паралельно з консонантними альтернаціями за твердістю – м'якістю зі зміною акцентної позиції (2 а. п.) (з інфінітивного суфікса *-ти* наголос переходить на формант): *везті́* – *вез'ін'н'(а)*, *заместі́* – *замет'іль*.
2. Усічення твірної основи паралельно зі зміною акцентної позиції (3 а. п.) (з твірної основи наголос переходить на флексію): *ввід-н(ій)*, *вивід-н(ій)*, *завод-н(ій)*.
3. Усічення твірної основи паралельно з консонантними альтернаціями і зміною акцентної позиції (4 а. п.) (з інфінітивного суфікса *-ти* наголос переходить на кореневу морфему): *весті́* – *вэд-ен(ій)* (с//д), *вэд-ен'н'(а)* (с//д).
4. Усічення твірної основи паралельно з консонантними й вокалічними альтернаціями: *заместі́* – *замет'іль* (с//т'), *міт-л(а)* (е//і).
5. Усічення твірної основи паралельно з нарощенням кореневої морфеми: *клясти* – *за-клясти* – *заклин-а-ти*; *повзті́* – *повз-ун* – *повзун-ок*. Адвербіальна зона послуговується, крім суфіксів *-у* (*в-накладк-у*), *-о* (*докладн-о*), *-ком* (*повз-ком*) суфіксом *-ома*, що вимагає участі морфонологічних операцій консонантних альтернацій, модифікації наголосу: *крадьк-ома́*.

На всіх ступенях деривації більше суфіксальних утворень, ніж префіксальних. Фактичний матеріал дозволяє твердити, що питомим дієслівним основам (нечленованим і членованим) і дієслівним основам іншомовного походження (членованим) властива асиметрія морфемної будови. В українській мові не існує дієслів з нульовою словотвірною реалізацією.

Однією із характерних особливостей входження дієслів до словотвірної системи сучасної української літературної мови є вплив їхньої семантики на словотвірні можливості слова. Проблема семантичного нарощення в структурі похідного слова порушувалася Н. Ф. Клименко, В. О. Горпиничем, Т. І. Вендіною, В. В. Грещуком, О. С. Кубряковою, О. К. Безпояско, З. О. Валюх та ін. Для дієслів характерна транспозиція (нова частина мови з новим значенням). Наприклад, це утворення від дієслова *клясти* іменників на *-ен'н'* (*клад-ен'н'(а)*), *-н'н'* (*наклад-а-н'н'(а)*), *-ій* (*клад'-ій*),

-ник (**-льник**) (*кля́д-ник*, *накладá-льник*), **-к-** (*докля́д-к(а)*, *накля́д-к(а)*), **-ач** (*викла- д-áч*), **-Ø** (*накля́д-Ø*, *окля́д-Ø*), **-ість** (*докля́дн'-ість*), **-ж-** (*покла́-ж(а)*), **-ин-** (*закля́д-ин(у)*); прикметників на **-ов-**, **-н-**, **-ськ-** (**-цьк-**), **-льн-**, **-ист-**: *виклад-óв(ий)*, *докля́д-н(ий)*, *відклад-н(ій)*, *викладá-цьк(ий)*, *складá-льн(ий)*, *вкля́д-ист(ий)*, дієприкметників на **-ен-** (*кля́д-ен(ий)*).

Творення девербативів від префіксальних дієслів (на II ступені деривації) є фактом об'єднання в одному словотвірному акті лексичної і синтаксичної деривації, тобто процесом вербалізації і транскатегоризації назв дії до класу іменників: *ві́-класти* – *ві́клад-к(а)*, *пере-кля́сти* – *перекля́д-ен'н'(а)*, *за-везті́* – *завéз-ен'н'(а)*.

Фактичний матеріал підтверджує наявність механізмів впливу на зовнішній вигляд девербативів в українській мові: 1) операція усичення дієслівної фінали; 2) консонантні й вокалічні альтернації; 3) нарощення суфіксальної морфеми; 4) модифікація наголосу. Трансформації зазнають переважно кінцеві консонанти кореневих морфем.

Фонемна характеристика структурних типів дієслівних основ має певні відмінності в інвентарі фонем, а також у можливостях комбінаторики фонем. У препозиції кінцевої приголосної фінали дієслівної основи можуть реалізуватися всі голосні і 20 приголосних фонем. Не формують фіналь дієслівної основи на приголосні передньоязикові тверді і м'які свистячі /з'/, /дз'/, /дз'/, /ц'/, /ц'/, шиплячі /ш'/, /дж'/, /ч'/, передньоязикова м'яка /н'/, задньоязикові /г'/, /х'/ і губна /ф'/.

Усі класи приголосних представлені лише перед /а/, перед /у/ – лише передньоязикові тверді й губні, перед /і/ – передньоязикові м'які, шиплячі й губні. Обмеження в побудові дієслівної основи має фонема /ф'/ перед /у/ та фонемами /дж'/, /ц'/, /ц'/, /к'/, /х'/, /г'/ перед /а/.

Основу МТ-2 становлять три- і чотиризонні нечленовані вершинні дієслова на одиничну морфону {з}, {с}, {б}, для яких характерна альтернація консонантів за твердістю – м'якістю.

При творенні девербативів субстантивної зони на **-ін'н'-**, **-ій-**, **-іль-**, **-іж-**, крім палаталізації, може відбуватися і зворотне чергування {с~д'}, {с~т'}: {с~т'} (9): *плесті́* – *плеті́ння*, *цвісті́* – *цвіті́ння*, *масті́ти* – *масті́ння*; {с~д'} (8): *весті́* – *веді́ння*, *прясти́* – *пряді́ння*; *заместі́* – *заметі́ль*; *кра́сти* – *краді́ж*.

Ці альтернації є диференційними ознаками при творенні девербативів МТ-2 таких регулярних неелементарних морфонологічних

моделей: ММ-1: У_н + С//С' + Ас (4 а. п.): *нес_ти* – *нес'-ін'н'(а)*, *вез_ти* – *вез'-ін'н'(а)*. ММ-2: У + С//Т + Ао (1 а. п.): *розк_ласти* – *розк_ладення (с//д)*, *к_ласти* – *к_лад-к(а) (с//д)*, *перек_ласти* – *перек_ладення (с//д)*, *зв_ести* – *зв_едення (с//д)*, *к_расти* – *к_лад-ен(ий) (с//д)*, *г_рясти* – *г_ряд-Ø (а) (с//д)*. ММ-3: У_н + С//Т' + Ас (4 а. п.): *ц_вісти* – *ц_вітіння (с//т')*, *пл_ести* – *пл_етіння (с//т')*, *зам_ести* – *зам_ет'-іль (с//т')*, *в_ести* – *в_едіння (с//д')*, *г_усти* – *г_удіння (с//д')*, *к_растися* – *к_рад'-ій, к_рад'-іж, (с//д')*. Консонантна альтернація с//т' виникла ще на праслов'янському ґрунті внаслідок дисимілятивних змін. ММ-4: У + С//Т + Аф (1 а. п.): *їсти* – *їд(а), їд-Ø(а), (с//д)*. ММ-5: У + Ас (4 а. п.): *г_різти* – *г_риз-ун*. ММ-6: У_н + Ас (4 а. п.): *повз_ти* – *повз-ун*.

Таким чином, морфонологічну структуру СГ МТ-2 визначають альтернації С//С', С//Т, С//Т', які уможливають взаємодію обстежуваних дієслівних основ із відповідними формантами й зреалізовані в морфонологічних моделях.

Специфіку морфонологічної структури девербативів цього типу визначає морфонологічна операція усічення дієслівної основи, яка взаємодіє з консонантними й вокалічними альтернаціями, які маркують структуру девербативів самостійно або у взаємодії зі зміною акцентної позиції.

На II ступені деривації морфонологічна операція усічення зазвичай співдіє з консонантними і вокалічними альтернаціями та зміною наголосу при слово- і формотворенні дієслова: *зам_ести* – *зам_ет'-іль (с//т')*, *міт-л(а) (е//і)*; *вім_ести* – *вим_іт-а-ти (е//і)*, *вік_расти* – *вик_рад-а-ти (с//д)*, *к_растися* – *к_рад-учі-сь (с//д)*. Таким чином, морфонологічна своєрідність СГ залежить від морфонологічної характеристики фіналі вершинних дієслів.

Залучення до процесів віддієслівного словотворення певних механізмів морфонологічних моделей залежить від параметрів поєднаних твірних основ із формантом. Для контактної зони на межі кореневої і словотворчої морфем необхідно врахувати такі параметри: 1) формальну членованість/нечленованість твірної основи; 2) поскладову організацію кореневої морфемі; 3) клас фінальної морфемі; 4) клас і характер ініціалі форманта.

Суфіксальні морфемі віддієслівного словотворення доцільно характеризувати стосовно їхніх акцентних потужностей, оскільки деякі форманти перетягують наголос на себе (*-ін'н'*, *-ій*, *-іль*, *-іж*, *-ок*, *-ець*, *-ун*). Аналіз консонантних морфонологічних альтернацій

приголосних при словотворенні в українській мові дає можливість зробити висновок, що консонантні морфонологічні альтернативи необхідно описувати для кожного морфонологічного класу приголосних (губних, язикових (передньо-, задньоязикових), фарингальних). Такий методологічний підхід може визначити регулярність і передбачувати вплив форманта на мотиватора, поведінку приголосних внаслідок сполучуваності з ініціаллю форманта. Морфонологічну кваліфікацію СГ визначають: морфонологічна структура, морфонологічна позиція, морфонологічна трансформація і морфонологічна модель. СГ з вершинними дієсловами розподілено на морфонологічні класи на основі морфонологічної трансформації, яка маркує морфонологічну структуру дериватів відповідної словотвірної парадигми і визначає морфонологічну специфіку кожного класу. Середня глибина СГ аналізованого МК – IV дериваційні кроки.

Результати аналізу засвідчують, що в кожного з морфонологічних класів найактивнішим є перший ступінь словотворення, який характеризується найбільшим розмаїттям морфонологічних моделей, а на другому й наступних – морфонологічна активність згасає, що виявляється в якісних і кількісних характеристиках: кількісне зменшення задіяних морфонологічних моделей та в їхньому типізованому характері. Омонімічні кореневі морфеми притаманні переважно питомим лексемам. У морфонологічних трансформаціях убачаємо не лише засіб формальної сумісності морфем, що супроводжують процес словотворення, а й передачі певної інформації, виконання певних функціональних ролей. Адже морфонологічні засоби інформують про формальні властивості поєднаних у дериваційному акті морфем, зокрема про особливості контактної зони (фонемну конфігурацію фіналі твірної основи та ініціалі суфікса), про поскладову організацію твірної основи, про тип акцентної позиції слова, акцентні потенції словотворчих засобів, диференціювати утворення від питомих і від запозичених слів певного граматичного класу.

Установлено, що словотворенню питомих три- і чотиризонних девербативів МТ-2 першого морфонологічного класу властиві комплексні морфонологічні операції (усічення мотивувальної основи, перехідна палаталізація, зміна акцентної позиції (позиції наголосу), вокалічні альтернативи (у кореневій морфемі). Морфонологічні зміни у віддієслівному похідному детерміновано особливостями їхньої морфонологічної будови.

Перспективу дослідження словотвірної морфонології девербативів убачаємо у вивченні комплексних словотвірних одиниць, з'ясуванні морфонологічних трансформацій питомих та іншомовних дієслівних основ при творенні віддієслівних похідних, що уможливить опис морфонологічної підсистеми сучасної літературної української мови.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

У – усічення дієслівної фіналі, **Ун** – усічення наголошеної дієслівної фіналі, **С** – морфонологічно твердий консонант у структурі морфеми, **С'** – морфонологічно м'який консонант у структурі морфеми (палаталізована позиція); **Т** – клас твердих передньо-язикових, **Т'** – клас м'яких передньо-язикових; **А** – зміна наголосу (**п** – префіксальний, **к** – кореневий, **с** – суфіксальний, **ф** – флексійний наголос); **ММ** – морфонологічна модель.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. **Вакарюк Л. О.** Український словотвір у термінах: словник-довідник / Л. О. Вакарюк, С. Є. Панцьо. – Тернопіль: Джура, 2007. – 260 с.
2. **Вихованець І.** Теоретична морфологія української мови / І. Вихованець, К. Городенська; [за ред. І. Вихованця]. – К.: Пульсари, 2004. – 400 с.
3. **Горпинич В. О.** Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія: навч. посіб. / В. О. Горпинич. – К.: Вища школа, 1999. – 207 с.
4. **Грещук В. В.** Український відприкметниковий словотвір / В. В. Грещук. – Івано-Франківськ: Плай, 1995. – 208 с.
5. **Земская Е. А.** Словообразование как деятельность / Е. А. Земская. – М.: Наука, 1992. – 221 с.
6. **Олексенко В. П.** Словотвірні категорії іменника: монографія / В. П. Олексенко. – [2-е вид., доп. і поліпш.]. – Херсон: Айлант, 2005. – 336 с.
7. **Тихонов А. Н.** Словообразовательный словарь русского языка: в 2 т. / А. Н. Тихонов. – [2-е изд., стер.]. – М.: Русский язык, 1990.

Надійшла до редколегії 21.11.2012